

DOCTRINA ȚĂRĂNISTĂ ÎN ROMÂNIA. CONTEXT, ACTORI POLITICI, DEZBATERI

Cristian SANDACHE*

Cuvinte cheie: *România, țărănism, democrație, pluralism*

Keywords: *Romania, agrarianism, democracy, pluralism*

În 1918, locuitorii zonelor rurale¹ formau 78% din totalul întregii populații a României Mari, un procent covârșitor, care nu-și aflate încă reprezentarea corespunzătoare în plan politic. Țărănimea fusese decenii în șir considerată o masă de manevră electorală, atitudinea politicianilor față de ea oscilând între ignorare, dispreț, falsă generozitate și curiozitate de ordin folcloric. Analfabetismul, bolile sociale, lipsa oricărui simț civic, desăvârșiseră o stare de lucruri care în multe privințe păstra ceva din clișeele mentalității medievale. Imaginea pe care literatura sămănătoristă o cultiva despre țărănime abundă în clișee artificiale, focalizate în jurul satului, considerat ca un fel de microunivers bucolic, locuit de personaje cu un rol social precumpănitor decorativ. România secolului al XIX-lea era adesea prezentă în discursurile publice prin dimensiunea sa agrară, un stat al țărănimii organizate din moși-strămoși în aceleași tipare imuabile, fără de care edificiul social intern s-ar fi prăbușit.

Dihotomia dintre sat și oraș apare în multe texte ale epocii, cel din urmă fiind etichetat ca un loc al decrepitudinii morale, prin contrast cu satul păstrător al identității spirituale românești originare². Ideea coagulării țărănimii într-o formulă politică nu era nouă în România, dar fusese considerată de către mulți ca nefiind altceva decât o utopie romantică. Primul Război Mondial va schimba însă radical percepțiile și va redeschide în mod dureros dezbateră privind rolul și locul țărănimii în cadrele statului român reîntregit. Experiența tranșeelor, solidarizarea spontană în fața morții (care crea cel puțin iluzia netezirii asperităților de ordin social între oameni ce în condiții de pace s-ar fi ignorat), dar și evenimentele sângeroase derulate ulterior în spațiul vastei Rusii i-au

---

* Universitatea „Dunărea de Jos” Galați – Facultatea de Istorie, Filosofie și Teologie, GALAȚI.

¹ *Țara Nouă*, 23 iunie 1919.

² Lovinescu 1925, 122; Smîntînescu 1933; Ghiulea 1935, 20; Ralea 1943, 90.

făcut pe mulți dintre observatorii vieții politice românești să conștientizeze potențialul politic remarcabil al țărănimii. Trebuia ca această armată electorală uriașă să fie organizată într-o manieră cu adevărat eficace, evitându-se orice stridențe care ar fi condus către riscul unei anarhizări a societății românești.

O mare parte a intelectualității românești de extracție rurală (din rândul căreia s-au detașat în mod special numeroși învățători și preoți) și-a asumat misiunea dificilă de a canaliza energiile sociale ale țărănimii pe un fâgaș coerent din punct de vedere politic³.

Un asemenea fenomen era caracteristic întregului spațiu european și unii publiciști îl identificau în chip plastic cu o revoltă a individului împotriva mașinismului de coloratură urbană, dezumanizant și generator de sterilitate spirituală⁴.

Contextul românesc creat era favorabil cristalizării unui partid politic țărănesc, Nicolae Iorga observând (de pildă), că un asemenea proiect politic pune sub semnul întrebării, întregul edificiu intern⁵.

G. Ionescu-Sișești considera că regimul agrar specific Europei est-centrale se dovedise de multă vreme anacronic, în sensul că marea proprietate nu mai reușea să țină pasul cu provocările de ordin economico-social, războiul accelerând ritmul mutațiilor⁶.

Tema emancipării sociale a țărănimii a figurat în toate programele celor ce s-au succedat la conducerea statului român, existând însă diferențe sub aspectul modalităților, ritmurilor și radicalismului concretizării acestei teme fundamentale pentru societatea românească⁷.

După experimentul eșuat al anului 1895 (C. Dobrescu-Argeș), proiectul politic țărănesc aparținea unui grup intelectual încheșat, de sorgine rurală, oameni care se bazau în analizele lor pe o bună cunoaștere a realităților. Mica burghezie își asumase în mod decis rolul diriguitor al acestui demers, care nu era în niciun caz unul singular, tipic doar spațiului românesc. Virgil Madgearu observa în acest sens că în statele europene cu o semnificativă populație țărănească, partidele de sorginte rurală se cristalizează într-un ritm accelerat, ele reprezentând, în fond, o expresie a democrației.

Primul Partid Țărănesc din România secolului XX se înființase la 18 decembrie 1918, în București, nucleul său inițial fiind alcătuit din aproximativ 160 de învățători, preoți și agricultori înstăriți. Inițiatorii îl gândeau ca pe o formațiune politică diferită de moravurile nefaste ale partidelor anterioare, cu o deschidere evidentă și spre

---

³ Mihalache 1925a, 13; Ghiulea 1926, 37; Costian 1933, 168; Scurtu 1975, 76-79; Crampton 1994, 109.

⁴ Renouvin 1937, 220; Dumont-Wilden 1945, 225; Gathorne-Hardy 1946, 147-148.

⁵ *Neamul Românesc*, 17 iunie 1919.

⁶ Ionescu-Sișești 1925, 5.

⁷ *Naționalismul economic și doctrina partidelor politice în România. Rezultatele politicii economice de la 1859 până la 1930*, București, 1930; Ornea 1972, 199 și urm.; Șandru 1975.

proletariatul urban, încă puțin numeros în acel moment. Nici intelectualitatea nu era ignorată, ea fiind curtată cu insistență, fiind vizați cu precădere acei exponenți ai săi care fuseseră decepționați de partidele tradiționale⁸.

Partidul Țărănesc își propunea să protejeze țărănimea din România nu numai de influența (socotită profund nefastă) a vechilor partide politice, dar și de virusul bolșevismului, trimiterea la stările de lucruri din Rusia, fiind evidentă⁹.

Declarațiile liderilor erau adesea bombastice, mizând pe efectul emoțional, partidul fiind considerat de către aceștia drept un mijloc de întărire a încrederii țărănimii române din toate provinciile țării și o garanție a purificării morale a climatului politic din România.

Se milita pentru culturalizarea satelor prin înființarea de așezăminte spirituale și autonomia bisericii. Tânărul partid dădea impresia unei anumite superficialități doctrinare, în sensul că unele formulări nu păreau suficient de clare, iar accentele radicale ale discursului dominant îl plasau mai curând la stânga spectrului politic din România vremii.

Teoreticienii țărănismului admiteau conceptul „luptei de clasă”, dar nu-l interpretau în sensul exterminării adversarilor politici, deosebindu-se astfel în mod fundamental de extremismul stângist. Se avea în vedere predominanța categoriei sociale a țărănimii, celelalte categorii sociale urmând a fi înglobate în cuprinsul spectrului categoriilor productive, utile din punct de vedere social¹⁰.

În 1919, formațiunea s-a autointitulat Partidul Țărănesc și Muncitor, inițiind chiar o apropiere tactică de socialiștii români. Liderii țărăniști considerau că o colaborare politică de tip constant cu Stânga democratică din România ar fi putut avea efecte benefice din perspectivă electorală, asocierea dintre două forțe politice privite de către o parte a opiniei publice drept radical-progresiste punând în real pericol poziția vechilor partide politice dominante până atunci.

Pe de altă parte, nu se ignora nici riscul unor confruntări ideologice viitoare între cele două grupări, țărăniștii considerându-se totuși, pe fond, exponenții unui tradiționalism românesc, prin contrast cu internaționalismul proletar cosmopolit al socialiștilor¹¹.

Unii analiști și istorici s-au pronunțat despre doctrina țărănistă ca despre un tip de socialism rural, diferențiat de cel de sorginte marxistă prin folosirea unor concepte specifice, precum „spiritul românesc” sau „geniul românesc”¹².

⁸ *Universul*, 7 decembrie 1918; *Izbânda*, 11 decembrie 1918; *Țara Nouă*, 29 iunie 1919.

⁹ Mihalache 1925b; Crampton 1994, 110.

¹⁰ Suciu 1926, 80-83; Crampton 1994, 109.

¹¹ *Vremea Nouă*, 5 mai 1919; *Țara Nouă*, 5 septembrie 1919.

¹² *Țara Nouă*, 21 mai 1920; Morărescu 1923, 16.

În toamna anului 1919, țărâniștii dădeau publicității un manifest prin intermediul căruia solicitau imperativ desființarea Senatului și egalitatea absolută în drepturi a tuturor naționalităților. Stilul folosit era unul extrem de combativ, amintind de clișeele marxiste sau chiar de limbajul propagandistic folosit de către anarhiști, ceea ce amplifică suspiciunile legate de presupusul „boșevism” al țărâniștilor. Cei mai acuzatori s-au dovedit a fi liberalii și conservatorii. Era, în fapt, reflexul unor antipatii venite din partea celor aflați la guvernare (indiferent de titulatura lor politică), incapabili, adesea, să analizeze cu suficient discernământ declarații sau acțiuni¹³. Fără îndoială că ascensiunea bolșevismului în Rusia a determinat o obsesie și o respingere (în multe cercuri ale societății românești) a însuși conceptului de „Stânga”, în general. Cu deosebire, liberalii, confrunțați cu erodarea firească a oricărui partid aflat de mai mult timp la guvernare (chiar dacă de numele său erau asociate realizări politice remarcabile) au reacționat cu maximă iritare la alternativa reprezentată de către țărâniști.

În 1921 a avut loc congresul general al Partidului Țărănesc, prilej cu care s-a adoptat un proiect de program care se dorea o sintetizare a obiectivelor formațiunii. Țărâniștii se arătau încrezători în posibilitatea reformării societății românești, ideea centrală fiind aceea a transformării țaranului într-un cetățean cu drepturi depline. Se pune accentul pe necesitatea descentralizării administrative și se dorea încurajarea productivității agriculturii, printr-o tot mai accelerată mecanizare a acesteia, un rol important în acest sens urmând să-i revină sistemului cooperatist, de factură capitalistă¹⁴.

Țărâniștii își imaginau o industrie de tip rural, concepută într-o manieră rațională, principalele sale argumente fiind ocupațiile de tip artizanal, meșteșugăresc. Marea industrie nu era ignorată, dar ei considerau că în dezvoltarea acesteia trebuia să se țină cont de potențialul României și de specificul acesteia, evitându-se formulele artificiale. Ideea aplicării unei politici de tip unitar și rațional în sfera exploatarea generatorilor de energie era și ea prezentă în programul țărănist. Rolul statului nu era minimalizat, dar țărâniștii credeau că intervenția acestuia trebuia să fie vizibilă, cu precădere în acele sectoare care ar fi valorificat într-o manieră eficientă resursele oferite de către agricultură. Criticii programului țărănist erau de părere că într-un ipotetic stat țărănist, industria urma să devină o umilă anexă a agriculturii, iar imaginea unui țaran cu adevărat emancipat, cu toate atributele specifice unui cetățean familiarizat cu subtilitățile vieții publice, nu era altceva decât o utopie.

---

¹³ Morărescu 1923, 15-16.

¹⁴ *Proiectul de program al Partidului Țărănesc din România aprobat de Congresul General din 20-21 noiembrie 1921*, București, 1921, 4-25; Drăghicescu 1922, 101; Mihalache 1925a, 5; Zeletin 1925, 166; Mihalache 1933, 61; Zane 1934, 14-15; Matheescu 1937, *passim*; Ornea 1969, 60.

Se propunea reechilibrarea politicii investițiilor, astfel încât cea mai mare parte a capitalului să fie orientată către finanțarea agriculturii de tip cooperatist, precum și a industriei prelucrătoare de produse agricole.

Era promovată ideea folosirii de semințe selecționate în gospodăriile țărănești, elaborarea unui sistem legislativ pentru organizarea sistematică a înmagazinării cerealelor în porturi și în gări, pentru condiționarea și standardizarea producției agricole.

Ulterior însă, programul țărănist a devenit tot mai moderat, urmărindu-se cu prioritate armonizarea intereselor tuturor categoriilor sociale, deși, până în anul 1926, unele accente radicale s-au menținut.

Prin propunerea redistribuirii echitabile a terenurilor, cei care s-au simțit satisfăcuți au fost, în special, micii proprietari agricoli¹⁵.

Partidul Țărănesc nu a fost lipsit de personalități autentice, greu de ignorat în epocă.

Ion Mihalache era de profesie învățător, remarcându-se ca un personaj energic, charismatic, cu o putere de muncă remarcabilă. Originar din localitatea argeșeană Topoloveni, el s-a impus treptat printre membrii breslei sale, care i-au apreciat onestitatea și inteligența nativă. Inițial, Ion Mihalache a militat pentru desființarea marii proprietăți agrare, precum și pentru o echitabilă repartiție a pământului, aspecte care l-au făcut suspect în ochii autorităților statului, convinse că aveau de-a face, fie cu un anarhist, fie cu un agitator stângist. Dotat cu o intuiție politică incontestabilă, Ion Mihalache a realizat că un discurs modelat după tipare prea radicale ar fi fost absolut ineficient, mai ales în Transilvania, acolo unde electoratul manifesta o reticență mare față de asemenea scenarii egalitare, preferând centrismul cu accente conservatoare, specific Partidului Național Român. Pentru a-și lărgi neconținut bazinul electoral, Țărăniștii aveau nevoie de pragmatism și moderație, în condițiile în care scena politică a României Mari devenea din ce în ce mai disputată sub aspect electoral.

Ion Mihalache a fost un patriot lucid și echilibrat, care nu s-a gândit niciodată să subordoneze idealul național îngustelor comandamente de partid. O parte a presei îl ironiza pentru obiceiul său de a purta adesea costum național, inclusiv în cadrul ceremoniilor care reclamau o ținută de tip protocolar, existând chiar comentatori plini de malițiozitate, care se întrebau dacă acest dascăl de țară știa măcar să mănânce civilizată în cadrul unei mese oficiale. Erau însă răutăți alimentate prin mijloace specifice și de către adversarii politici ai lui Mihalache, indignați de faptul că o asemenea apariție publică putea genera simpatii în cercuri din ce în ce mai largi. Ion Mihalache avea însă un bun simț care-l ferea de căderea în ridicol și, totodată, o anumită candoare, destul de rară printre actorii scenei politice românești. Cei cărora li se adresa îl percepeau ca pe un om cinstit, bine intenționat, care nu căuta niciodată să pară altfel decât era, plin de

---

¹⁵ *Aurora*, 25 august 1924.

solicitudine față de defavorizații sorții, găsind mereu câte un cuvânt inspirat și o vorbă de duh pentru auditoriul său fidel, format în cea mai mare parte din învățători, preoți, țărani și mici proprietari funciari. Ar fi deplasat să-l considerăm pe Ion Mihalache un mare spirit, sau un doctinar versat al țăranismului. Dar, asemenea altor lideri politici populari proveniți din straturile de jos ale societății, el compensează printr-o înțelegere exactă a realității, știind foarte bine ce-și dorea și înțelegând și mai bine comandamentele categoriei sociale pe care o reprezenta¹⁶.

Anul 1919 a consemnat intrarea în rândurile Partidului Țărănesc a lui Virgil Madgearu și Ion Răducanu, în vreme ce la cotidianul partidului – „Țara Nouă” – începeau să colaboreze Cezar Petrescu, Victor Ion Popa, Gib I. Mihăescu, Dem. Teodorescu, etc.

În vârstă de 27 de ani, Cezar Petrescu era deja un publicist promițător, care se formase sub auspiciile lui N. D. Cocea, temutul pamfletar cu accente antimonarhice. Literar se dovedise precoce, debutând la vârsta de 15 ani cu o nuvelă pe care i-o publicase revista „Sămănătorul”. Va deveni unul dintre cei mai citați romancieri ai României și un ziarist de primă linie, extrem de apreciat pentru plasticitatea comentariilor și rectitudinea atitudinilor, păstrând în general o relativă independență față de diversiunile politice¹⁷.

Victor Ion Popa avea în 1919 vârsta de 24 de ani și debutase la 17 ani cu versuri și desene, dar manifestând și un interes special pentru creația dramatică. Ulterior, se va afirma ca un fecund dramaturg, desenator, romancier, animator cultural, ziarist, demonstrând o energie creatoare impresionantă¹⁸.

La rândul său, Gib Mihăescu (25 de ani în anul 1919), debutase în revista „Lucefărul” cu un ciclu de schițe satirice, pentru ca mai târziu să se afirme ca romancier, publicist și autor dramatic, opera sa fiind relativ bine apreciată de către critica de specialitate¹⁹.

Teoreticianul economic reprezentativ al doctrinei țăraniste a fost Virgil Madgearu, originar din Galați, intelectual de incontestabilă profunzime, autor al unui număr de studii și volume de specialitate care s-au bucurat de o notorietate relativ importantă în epocă.

Inspirat de tezele poporaniste din scrierile economistului agrarian rus Aleksandr Ceaianov, el a căutat să demonstreze teza viabilității micii gospodării țărănești, pe care o considera fundamentală pentru însăși ideea de stat țăărănesc. Nu

---

¹⁶ Madgearu 1923, 4; Mihalache 1925a, 31; Suciuc 1926, 81; Șeicaru 1963, 34; Diaconescu, Țepelea (coord) 1993, 7; Crampton 1994, 112.

¹⁷ Popa 1977, 426.

¹⁸ Păcurariu 1979, 309.

¹⁹ Păcurariu 1979, 255.

era, așadar, vorba despre o abordare strict economică, Madgearu având în vedere și o analiză politico-socială.

El opina că viitorul agriculturii din România era determinat de prosperitatea micii gospodării țărănești, în vreme ce proprietarul rural ca atare ar fi jucat un rol tot mai important în mecanismul de funcționare al statului, devenind un factor esențial al societății românești.

Ca și Ion Mihalache, și Virgil Madgearu era de părere că viitorul agriculturii din România era sinonim cu sistemul cooperăției, mijloc prin intermediul căruia țărănimea ar fi controlat atât sistemul comercial, cât și pe cel de credit²⁰.

Din perspectiva modelului politic schițat, atât Ion Mihalache, cât și Virgil Madgearu erau adepți necondiționați ai democrației parlamentare. Același lucru se poate spune și despre Constantin Stere, un alt teoretician al țărănismului (cu valențe de precursor chiar), un om de o impresionantă erudiție, care s-a remarcat cu egală strălucire în sfera dreptului, sociologiei, economiei sau literaturii. „Viața Românească” – publicația pe care o concepușe – era cotate în epocă drept cea mai reprezentativă în sfera criticii, științei, literaturii și comentariului politic.

Originar din Basarabia, fiul unui moșier, C. Stere a avut o tinerețe zbuciumată, marcată de o febrilă activitate derulată împotriva autorităților țariste, ceea ce i-a adus o condamnare la zece ani de deportare în Siberia. În 1892 a venit la Iași, un an mai târziu începând o bogată activitate publicistică de factură poporanistă. Profesor universitar de drept constituțional și mai apoi rector al Universității din Iași, Constantin Stere a aderat inițial la Partidul Național Liberal, viziunea sa politică păstrând numeroase accente de stânga.

După 1918, C. Stere se va afirma ca doctrinar al reformelor de tip radical și al poporanismului în special, al votului universal și al împrumutării țăranilor. La nivelul percepției publice (cu deosebire în mediul rural), teoriile lui despre reformarea democratică a societății românești au avut un larg ecou. Ca date ale personalității, se impunea prin cultură, cât și ca un orator inspirat, intervențiile lui impresionând prin plasticitate, forța logică a argumentației și sobrietate.

Toate aceste însușiri literare vor fi valorizate în opera sa memorialistică, publicată în opt volume, în intervalul 1931-1935, intitulată „În preajma revoluției”. Critica literară a avut aprecieri superlative despre această scriere, unele voci considerând-o drept cel mai mare monument memorialistic al literaturii noastre. Constantin Stere probase un excepțional talent de portretist și un simț al descrierilor care amintea, pe alocuri, de marii prozatori ai literaturii universale.

---

²⁰ *Țara Nouă*, 26 octombrie 1919; Madgearu 1935; Madgearu 1936a; Madgearu 1937; Madgearu 1940.

În anul 1921, C. Stere a fost ales deputat de Soroca, înregistrând 36.000 de voturi în pofida demonizării sale mediatice, generată de atitudinea favorabilă Germaniei și Austro-Ungariei din anii 1914-1918. Catalogat drept „trădător” de unii politicieni pentru faptul că se manifestase în presă în perioada ocupării țării de către trupele Puterilor Centrale, în favoarea celor din urmă, Constantin Stere a replicat, arătând că ostilitatea sa constantă față de Rusia (pe care o considerase mereu ca fiind principalul inamic istoric al poporului român) îl determinase să considere că aderarea României la blocul politico-militar al Puterilor Centrale ar fi echivalat cu însăși supraviețuirea românismului. Nu în ultimul rând, C. Stere era convins că Basarabia n-ar mai fi putut rezista multă vreme politiciii de rusificare intensă practică de către autoritățile țariste, riscând a-și pierde pentru totdeauna caracterul etnic românesc. El considera că, spre deosebire de Basarabia, Transilvania ar fi avut șanse mult mai mari pentru a-și conserva individualitatea precumpănitor românească, opinând că politica de maghiarizare forțată, orchestrată de către autoritățile de la Budapesta, ar fi fost relativ mai rezonabilă, prin comparație cu rusificarea. C. Stere observa că, prin comparație cu Transilvania, intelectualitatea românească din Basarabia era mult mai restrânsă numeric și, prin urmare, cu o putere de influență infinit mai slabă, decât a intelighenței de dincolo de munții Carpați²¹.

În 1922 departamentul de studii al Partidului Țărănesc a conceput și publicat un ante-proiect de Constituție, în contextul general al dezbaterilor privind viitoarea Constituție a României reîntregite²². Țărăniștii făcuseră față onorabil testului alegerilor parlamentare din 1919, când obținuseră 61 de mandate, după ce depuseseră liste de candidați doar în Vechiul Regat.

Rolul lui Constantin Stere în ante-proiectul constituțional reprezentând viziunea Partidului Țărănesc a fost esențial, bogatele sale cunoștințe în materie de jurisdicție, sociologie și doctrine politice, nefiind egalate de nimeni dintre colegii săi de partid.

Era, așadar, firesc ca modelul constituțional propus de către țărăniști să fie de o surprinzătoare modernitate, dar totodată și de un radicalism egalitarist care a fost privit cu multă suspiciune în unele cercuri ale societății românești.

Se considera că existența unui Parlament bicameral ar fi semnat o limitare a suveranității naționale. Constituția trebuia supusă unui plebiscit, acesta reprezentând (în concepția autorilor ante-proiectului), o adevărată forță morală a statelor mici. Se dorea dezvoltarea „focarelor de viață cetățenească în adâncimile corpului național”,

---

²¹ *Țara Nouă*, 26 octombrie 1919; Stere 1921, 15; Stere 1923, 59; Stere 1930, 62-63; Gheață 1938, 49; Ornea 1989, 437-438.

²² *Ante-proiect de Constituție întocmit de Secția de Studii a Partidului Țărănesc cu o expunere de motive de C. Stere*, București, 1922.

autorii fiind intrigați de faptul că în legislația românească nu figurau satele și cătunele, ca unități administrative²³.

Fideli tezei descentralizării, țărăniștii considerau că noțiunea de „comună rurală” (folosită în administrația românească până atunci), semnifica o unitate artificială, iar populația rurală ar fi fost la rândul ei desconsiderată de către diriguitori, fiind privită strict ca o masă de manevră. Viziunea țărănistă pune un accent deosebit pe regionalizare și cultivarea particularităților locale, ca o expresie a organicității, respingând cu vehemență orice model mecanic, uniformizator²⁴.

Se puteau detecta, în cadrul ante-proiectului constituțional conceput de către Partidul Țărănesc, unele ecouri din legislația anglo-saxonă, caracterizată printr-o importantă pondere acordată autonomiilor locale²⁵.

Din această perspectivă trebuie interpretată maniera în care era concepută organizarea Transilvaniei în cadrele statului român reîntregit, pe care țărăniștii îl echivalau unei relative autonomii administrative. Ei considerau că particularitățile sale istorice ofereau suficiente argumente pentru un statut special al acesteia²⁶. Adversarii politici ai țărăniștilor considerau însă că o asemenea idee ar fi echivalat cu o negare a actului de la 1 decembrie 1918.

Criticat cu deosebire de către reprezentanții Partidului Național Liberal, documentul reprezenta însă o încercare riguroasă, sub aspect sociologic, de a teoretiza viziunea țărănismului despre rolul muncii în plan social, precum de și realizare a unei armonizări a intereselor categoriei sociale a țărănimii, cu acelea ale muncitorimii. Erau, totodată, detectate ecouri ale unei reale concepții democratice de sorginte țărănească, asociate unor accente ideologice de stânga, dar compatibile cu principiile democrației parlamentare²⁷.

Sub aspect conceptual, viziunea lui Constantin Stere avea o serie de influențe narodniciste (ecouri ale experienței sale de fost supus al Imperiului Rus) și, în consecință, în ciuda eforturilor sale de a-l asocia ideii naționale românești, o totală armonizare nu s-a putut realiza niciodată. În pofida faptului că a respins în mod constant teza marxistă ca fundament ideologic al concepției sale, Constantin Stere a folosit (în mod paradoxal) unele elemente ale acestei doctrine, chiar prin intermediul scenariului său de influență narodnică.

Mihail Manoilescu scria în acest sens că, dacă socialul ar fi fost reprezentat prin narodnicismul sentimental, împăcarea lui cu naționalismul ar fi fost mai ușoară, pe când

²³ *Ante-proiect de Constituție...* 1922, 19.

²⁴ *Ante-proiect de Constituție...* 1922, 43.

²⁵ *Ante-proiect de Constituție...* 1922, 43.

²⁶ *Ante-proiect de Constituție...* 1922, 45.

²⁷ *Revista Vremii*, an II, nr. 22, 12 noiembrie 1922, 8.

cu marxismul fără țară, împăcarea nu s-a putut face niciodată²⁸. Modelul democrației țărănești, pe care Constantin Stere îl considera singurul compatibil cu specificul sociologic al României, genera suficiente voci critice, iar receptarea sa în spațiul dezbaterilor de idei a fost adesea realizată într-o manieră distorsionată.

În spiritul viziunii lui Stere, G. Bogdan-Duică observa, la rândul său: „Vrem un stat țărănesc ideal, clădit pe principiul echilibrului social, dar nu rupând brusc echilibrul de azi, căci asta ar însemna revoluție și noi nu vrem revoluție, ci schimbare treptată, pas cu pas”²⁹.

Printre aderenții Partidului Țărănesc existau și socialiști recunoscuți (precum profesorul I. Gh. Bujor), personaje care erau privite cu reținere și chiar cu maximă neîncredere de către o parte însemnată a opiniei publice.

Nici regele Ferdinand nu era un simpatizant al țărăniștilor, suspiciunea lui fiind legată de faptul că suveranul nu-i considera pe unii dintre purtătorii de imagine ai Partidului Țărănesc exponențiali pentru categoria socială pe care declarau că o reprezintă³⁰.

A-i acuza însă pe țărăniști de demagogie politică sau de absență a patriotismului era însă exagerat. Tineretea partidului și imaginea de respectabilitate pe care o generau unii dintre liderii săi au reușit să atragă un număr important de adepți, aspect confirmat și de rezultatul alegerilor parlamentare din 1919. Din punct de vedere electoral, la respectivele alegeri se impusese în mod clar Partidul Național Român (al cărui bazin electoral se afla în Transilvania), un partid de tip regional, care a obținut un număr de 169 mandate³¹.

Se putea vorbi de un adevărat curent național de opinie favorabil transilvănenilor, mai precis oamenilor politici originari din această provincie. Adesea, aceștia erau considerați superiori sub aspect intelectual, și mai ales etic, politicienilor din Vechiul Regat, etichetați în presa vremii (pe drept sau exagerat) ca fiind prototipuri ale imoralității și tranzacționismului mărunț.

Esența doctrinei Partidului Național Român o reprezenta naționalismul, în sensul apărării drepturilor etnice și civice ale românilor transilvăneni.

Formațiunea reușise să reunească în rândurile sale oameni aparținând unui spectru extrem de divers sub aspect ideologic: conservatori, centriști, democrați, socialiști, însă toți aceștia considerau că unica temă la care trebuiau să se raporteze era aceea a solidarității naționale³².

Adversarii Partidului Național Român considerau că ideologia acestuia s-ar fi caracterizat printr-o teoretizare excesivă, adesea prolixă, iar ceea ce liderii partidului

---

²⁸ Manoilescu 1993, 130.

²⁹ Manoilescu 1993, 130.

³⁰ *Aurora*, 23 noiembrie 1921.

³¹ Iorga 1939, 472.

³² Goga 1930, 19.

considerau a fi ideea națională românească, n-ar fi fost în realitate decât un set de propuneri legislative, calchiate masiv după legislația maghiaro-austriacă și, prin urmare, străine de realitățile românești³³.

Unele dintre aceste critici s-au dovedit parțial întemeiate, cel puțin dacă ne gândim la readaptarea de către juriștii din conducerea Partidului Național Român, a unor legi de esență dualistă, care se refereau cu prioritate la reorganizarea administrativ-teritorială a Transilvaniei³⁴.

Din perspectiva antecedentelor sale istorice și a specificului programului său, Partidul Național Român reprezenta unica alternativă politică reală a românilor transilvăneni. Recâștigarea autonomiei Transilvaniei, introducerea prin lege a dreptului de folosire a limbii române în toate ținuturile locuite de etnicii români (atât în administrație, cât și în justiție), autonomia bisericilor și a școlilor confesionale, acordarea votului universal – toate acestea reprezentau aspirații fundamentale³⁵.

În același timp, nu trebuie omis contextul istorico-politic specific Transilvaniei secolului al XIX-lea. Principalul adversar era considerat nobilul maghiar, receptat ca fiind un factor de obturare a intențiilor reformatoare, de inspirație iluministă. Prin contrast, era adesea invocată presupusa înțelepciune și mărinimie augustă a Curtii de la Viena, imaginea împăratului fiind multă vreme identificată la nivelul mentalității colective a românilor din Transilvania, cu aceea a unui lider înțelept și capabil a împărți dreptatea în mod egal, pentru toate națiunile trăitoare în Imperiul Austro-Ungar. Nu e de mirare, așadar, că în anul 1907, Alexandru Vaida-Voevod (unul dintre liderii politici importanți ai Partidului Național Român) afirma într-o ședință a Parlamentului maghiar că „împăratul și steagul negru-galben al Imperiului Austro-Ungar sunt lucruri sfinte pentru poporul român”³⁶.

Același Alexandru Vaida-Voevod preciza în anul 1913 că „menținerea și întărirea monarhiei habsburgice constituie pentru toate popoarele ei o condiție de existență, ba, chiar unica lor condiție de existență”³⁷.

De precizat că aproape niciuna dintre cancelariile lumii nu prognozase dispariția Imperiului austro-ungar la finele Primului Război Mondial. Liderii Partidului Național Român se arătau ostili față de Rusia, temându-se (în preajma anului 1916) că o alianță a României cu acest stat ar fi generat un risc major pentru însăși viabilitatea națiunii române.

Într-un interviu acordat ziarului „Adevărul” (7 august 1916), Alexandru Vaida-Voevod făcea următoarele observații: „Partidul Național Român a agitat întotdeauna în popor pentru monarhie și Tripla Alianță, iar cearta dintre maghiari și români se reduce

³³ Goga 1930, 19.

³⁴ Stere 1930, 66.

³⁵ Rusu-Abrudeanu 1930, 204 și urm.

³⁶ Scurtu 1995, 9-10.

³⁷ Rusu-Abrudeanu 1930, 181.

la o simplă ceartă casnică de familie. Dacă ardelenii, ca jumătate din România, luptă pentru monarhie, nu este admis ca regatul român să rămână indiferent sau chiar să ia armele alături de Rusia împotriva românilor ardeleni”³⁸.

În februarie 1917, 200 de clerici și mireni au oferit un memoriu publicității, prin care susțineau că se solidarizează cu regatul Ungariei. Printre aceștia se numărau și membri ai Partidului Național Român. Exista o anumită rețineră în unele cercuri ale românilor ardeleni, mai curând față de mentalitatea politicianilor din Regatul României, considerați tranzacționiști sub aspectul moralității, superficiali și lipsiți de rigoare în ceea ce privește implicarea publică³⁹.

La rândul său, viitorul mareșal al României – Alexandru Averescu – susținea că liderii Partidului Național Român ar fi manifestat un soi de neîncredere față de ceea ce ei numeau „ciocoi de la București”. Conform altor surse, unii lideri ardeleni se gândeau chiar la posibilitatea formării a două parlamente distincte, unul la București, iar celălalt la Cluj⁴⁰.

Unele ezitări ale liderilor Partidului Național Român au generat revolta lui Octavian Goga, figură-cheie a intelectualității române din Transilvania, acesta căutând să convingă opinia publică românească ardeleană de necesitatea destrămării Imperiului Austro-Ungar⁴¹.

Octavian Goga se afirmase de foarte tânăr ca unul dintre cei mai talentați poeți și publiciști români ardeleni, caracterizat printr-un naționalism ardent, dublat de o intuiție corectă sub aspectul anticipării evoluției evenimentelor politice majore. El însuși membru al Partidului Național Român, se ilustrase ca un adept al curentului radical din interiorul formațiunii, alături de preotul Vasile Lucaciu. Grupul respectiv milita pentru unirea necondiționată a Transilvaniei cu România. În anul 1914, aceștia își vor da demisia din Comitetul Executiv al Partidului Național Român, motivând că programul acestuia „nu mai corespunde exigențelor naționale impuse de împrejurările schimbate”⁴².

Dacă un personaj precum Alexandru Vaida-Voevod manifesta ezitări încă din anii 1915-1917, în ceea ce privește atitudinea Partidului Național Român față de Imperiul Austro-Ungar, Iuliu Maniu și-a dat seama ulterior (odată cu izbucnirea Primului Război Mondial) că România nu ar fi trebuit să se ralieze taberei Puterilor Centrale, fie și din considerente de ordin moral. Maniu era convins că regele

---

³⁸ Rusu-Abrudeanu 1930, 200; Dumont-Wilden 1945, 226; Gathorne-Hardy 1946, 75; Sternberg 1956, 215.

³⁹ Rusu-Abrudeanu 1930, 200.

⁴⁰ Rusu-Abrudeanu 1930, 191.

⁴¹ Rusu-Abrudeanu 1930, 204.

⁴² Rusu-Abrudeanu 1930, 409.

Carol al-IV-lea ar fi trebuit să aplice într-o manieră obiectivă legea naționalităților și să reușească a transpune în realitate, principiul votului universal, legal și secret⁴³.

Fostul ministru de interne al Ungariei în perioada 1905-1906 susținea în memoriile sale (apărute în anul 1927) că Iuliu Maniu n-ar mai fi optat politic pentru Regatul României, dacă Austro-Ungaria s-ar fi arătat deschisă doleanțelor civice ale etnicilor români din componența sa.

Afirmația trebuie însă privită cu maximă rezervă, Iuliu Maniu demonstrându-și ulterior, prin întreaga-i atitudine publică, patriotismul și mentalitatea de om politic animat de un spirit democrat real, de la care nu va abdica niciodată⁴⁴.

La 9 august 1919, Maniu a fost ales în funcția de președinte al Partidului Național Român din Transilvania, opțiune care se va dovedi fastă pentru evoluția ulterioară a acestei formațiuni politice.

Suficient de controversat în epocă, Iuliu Maniu a fost un personaj care nu avea cum să treacă neobservat. Partizanii săi îl priveau ca pe un adevărat moștenitor al idealurilor naționale ale românismului, punând în evidență și integritatea morală care l-ar fi caracterizat⁴⁵.

În viziunea lui Corneliu Coposu, principala calitate a lui Iuliu Maniu era clarviziunea, filosofia lui politică devansând „concepția care era în vigoare în vremurile acelea în România cu cel puțin 50 de ani”⁴⁶.

Coposu observa, totodată, că încă din anul 1924, Iuliu Maniu ar fi fost promotorul ideii înființării unei confederații sud-est-europene, ce trebuia să se constituie într-o primă etapă către conceptul de spiritualizare a frontierelor, echivalent modelului Europei unice.

În concepția lui Iuliu Maniu, primul pas al proiectului ar fi inclus Germania, Cehoslovacia, Ungaria, Iugoslavia, Bulgaria și România, concretizându-se efectiv, prin eliminarea barierelor vamale între respectivele țări, precum și printr-o strânsă cooperare politico-economică⁴⁷.

O publicație din Cehoslovacia îi făcea un portret măgulitor liderului țărănist, insistând pe calitățile sale morale, precum și pe credința sa în valorile democrației. Era făcută și o trimitere la teza confederativă europeană pe care Maniu o susținea: „E un precursor al ideii confederației dunărene și un adept convins al planului de reorganizare a Europei centrale”⁴⁸.

---

⁴³ Mușat, Ardeleanu 1976, 136.

⁴⁴ Maniu 1921, 88; Rusu-Abrudeanu 1930, 337.

⁴⁵ Rusu-Abrudeanu 1930, 337; Stoica 1932, 10; Coposu 1996a, 50; Coposu 1996b, 30.

⁴⁶ Scurtu 1995, 29.

⁴⁷ Stoica 1932, 9; Mantas 1933, 8; Totu 1946; Nedelea 1993, 78; Scurtu 1995, 53; Coposu 1996b, 29; Markham 1996, 17-18.

⁴⁸ Coposu 1996a, 50.

Sever Stoica îi aprecia laconismul și tenacitatea, în vreme ce Octavian Goga (care-i va deveni adversar politic după 1919), îl caracteriza astfel: „Un european vioi, spiritul rector al vieții noastre politice, bărbat de stat în înțelesul adevărat al cuvântului, om de ponderațiune, de chibzuință, cu logică strânsă, perseverență”⁴⁹.

În februarie 1919, generalul francez Henri Berthelot îl portretiza în maniera următoare: „Statură mijlocie, ochi spălăciți, nasul mare, o gură cu buzele subțiri ce s-ar împăca cu greu cu cuceritorul surâs românesc care, de cealaltă parte a Carpaților, înflorește pe toate gurile. Niciodată acest transilvănean energic și rece, acest occidental, nu va deveni supusul perfect al acestor români din Moldova, atât de diferiți de dânsul și de ai săi prin caracterul și însușirile lor politice”⁵⁰.

Generalul Berthelot considera că Iuliu Maniu n-ar fi avut suficientă încredere, atât în calitatea morală a politicienilor din Vechiul Regat, cât și în autentică voință a acestora de a se implica efectiv în procesul de modernizare al statului român. Educat la școala politică central-europeană, dominată de o anumită rigoare și sobrietate, lui Maniu nu-i va fi fost pe plac stilul logoreic și lipsa de busolă a multora dintre reprezentanții clasei politice de pe malurile Dâmboviței. Umorul lor bășcălios, absența asimilării reale a oricărui principiu fundamental, rapiditatea cu care își abandonau ideile și partenerii ideologici, reorientându-se fulgerător, din considerente oculte – toate acestea îl uimeau profund și-l dezgustau. Deși credea că Transilvania trebuia să se integreze României, Maniu era convins că particularitățile acesteia o obligau (din solide considerente istorice) să cultive conexiuni cât mai strânse cu spațiul european central-vest-european, în principal prin intermediul canalelor economico-financiare. În acest sens, Iuliu Maniu intenționa (încă din anul 1919) să înființeze la Blaj o instituție financiară aflată în contact cu Londra și Parisul, în vreme ce la Sibiu, Brașov, Oradea și Alba-Iulia, ar fi urmat să fie deschise sucursale ale unor importante bănci din Franța. Așa cum observa același general Berthelot, „Dintre aceste vase comunicante, Transilvania și România, în spiritul său, cel de la vest trebuie să ridice nivelul celuilalt, din cauza potențialului superior de civilizațiune”⁵¹.

Adversarii i-au imputat lui Maniu aparenta rigiditate, cultivarea unui stil ambiguu în derularea dialogurilor politice și predilecția pentru amânarea cât mai îndelungată a luării deciziilor. Considerau că pledoariile sale în favoarea modelului de dezvoltare occidental ar fi mascat, în fapt, un spirit îngust, admirator al unui regionalism închistat și, în fond, neeuropean.

Nicolae Iorga a scris aspru despre omul politic Iuliu Maniu, despre care la un moment dat considera că nu ar fi fost decât „o păpușă umplută cu țărățele prostiei

---

⁴⁹ Coposu 1996a, 50.

⁵⁰ Mantas 1933, 9.

⁵¹ Goga 1915, 100-103; Mantas 1933, 9; Stoica 1932, 10.

colective”, caracterizare tipică unui exagerat subiectivism⁵². În viziunea lui M. I. Costian (membru al PNL și mai apoi partizan al regelui Carol al-II-lea), Maniu n-ar fi avut niciun fel de date individuale pentru a fi putut aspira la statutul unui lider politic autentic: „Spirit îngust și fals, ajuns prin jocul norocului și modestia prietenului Vaida – care i-a acoperit deseori greșelile și l-a ridicat cu umerii săi proprii în fruntea partidului. (...). Un biet omuleț plin numai de ambiție și încăpățănare, dar incapabil de o acțiune pozitivă”⁵³.

Indiferent de aceste caracterizări aflate adesea la poluri opuse, Iuliu Maniu și Partidul Național Român reușiseră să imprime un stil cu totul nou în peisajul politic al României Mari. Istoricul spaniol Francisco Veiga considera formațiunea condusă de Maniu ca fiind identică partidelor democratice din Europa centrală, iar Joseph Rotschild observa că numeroși lideri ai acestui partid erau (sub aspectul mentalității și atitudinii politice publice) mai apropiați de stilul vienez decât de cel bucureștean. Nu se intimidau în fața figurilor marcante ale liberalismului din Vechiul Regat pentru că se considerau, la rândul lor, succesorii unei elite transilvănene demne de tot respectul, fie și datorită formației intelectuale precumpănitor germane, ce îi caracteriza⁵⁴.

E cu totul nedrept să punem sub semnul întrebării patriotismul liderilor Partidului Național Român, atașamentul acestora față de principiile fundamentale ale românismului. Ceea ce adversarii săi considerau a fi o stilistică trufașă, studiată, ori intenția menținerii unei prea accentuate autonomii administrative a Transilvaniei (chiar în interiorul granițelor statului român) era, de fapt, un fel de prudență pragmatică a liderilor ardeleni, care doreau să-și fidelizeze constant bazinul electoral din această provincie românească, în condițiile unei ofensive propagandistice incontestabile a liberalilor, doritori a-și lărgi cât mai mult baza susținătorilor, cu deosebire în regiunile reunite cu Regatul României.

O analiză a guvernelor care s-au succedat la conducerea României în intervalul 1919-1926, ne conduce la concluzia conform căreia influența politicianilor din Vechiul Regat continua să se mențină la cote ridicate, în sensul că aceștia dețineau pozițiile ministeriale majoritate, în pofida faptului că Vechiul Regat (sub aspectul populației) reprezenta mai puțin de jumătate din totalul populației statului român reîntregit.

Partidul Național Român a reușit să obțină o victorie istorică în cadrul alegerilor parlamentare din anul 1919, dar liderii săi erau conștienți că, pentru a se impune electoral în mod definitiv în fața Partidului Național Liberal, se impunea un gest politic spectaculos și totodată eficace, tradus fie într-o fuziune, fie într-o alianță bine orchestrată, cu o altă formațiune politică, suficient de viabilă la rândul ei.

---

⁵² Rusu-Abrudeanu 1930, 448-449.

⁵³ Iorga 1939, 473.

⁵⁴ Rotschild 1977, 286-287; Veiga 1993, 99.

La rândul lor, liderii liberali au intuit potențialul electoral important reprezentat de către Partidul Național Român (care controla politic cea mai bogată și mai dezvoltată provincie a României) și au propus liderilor formațiunii lui Maniu (în anul 1922) începerea unor negocieri, privind începutul unui proces de colaborare, ce n-ar fi exclus ideea unei fuziuni. Mult prea mefienți față de o asemenea propunere, experimentații lideri ardeleni au interpretat-o ca nefiind altceva decât o manevră obișnuită a PNL, care ar fi urmărit atât o creștere a influenței lor în rândurile electoratului ardelean, cât, mai ales, infiltrarea în interiorul rețelei financiar-bancare creată și controlată cu mână forte de către Partidul Național Român. Era, așadar, explicabilă tensiunea dintre cele două mari partide românești, concretizată printr-o suită de afirmații dure, de ambele părți⁵⁵.

În cele din urmă, Partidul Național Român se va apropia de Partidul Țărănesc din Vechiul Regat, condus de către Ion Mihalache. Acesta din urmă considera (în anul 1922) că PNR ar fi putut deveni un partener viabil pentru țărăniști pe calea unei fuziuni, capabile a oferi o alternativă politică eficientă la dominația PNL. În perioada 1920-1921 se aflase la guvernarea României Mari, Partidul Poporului (condus de către eminentul om de arme Alexandru Averescu), experiment politico-administrativ preponderent dezamăgitor, în pofida faptului că în vara anului 1921 fusese inițiată o reformă agrară substanțială. Nu în ultimul rând, se cristalizase în unele cercuri ale opiniei publice din România, sentimentul că partidul lui Averescu ar fi fost ghidat, în realitate, de către liberali. Pe de altă parte, țărăniștii lui Mihalache reușiseră să se organizeze relativ bine, numărul organizațiilor acestora fiind din ce în ce mai mare, inclusiv în Transilvania.

În 1922, Partidul Țărănesc și Partidul Național Român se aliaseră în formula Opoziției Unite, cu scopul declarat de a stopa ascensiunea electorală a PNL, pentru ca în vara anului 1923 (cu prilejul dezbaterilor privind proiectul noii Constituții a României) să elaboreze în comun un document adresat opiniei publice, în care criticau vehement proiectul constituțional al liberalilor. Acuzațiile mizau mai curând pe elemente emoționale, nereușind să ofere suficiente argumente temeinice, deși, pe alocuri, existau și unele observații pertinente. În principiu, se reproșa proiectului liberal faptul că ignora particularitățile specifice provinciilor unite cu Vechiul Regat, nefiind altceva decât expresia unui centralism dâmbovițean, egoist și opac, alimentat de mari interese economice oculte⁵⁶.

În paralel, tratativele purtate între Partidul Național Român și Partidul Țărănesc în vederea fuziunii au fost aproape de finalizare în vara anului 1924, dar ulterior s-au blocat datorită unor aspecte care țineau de subiectivitatea firii umane. Iuliu Maniu îl antipatiza profund pe Constantin Stere, neîncetând să-l considere un trădător (asociindu-l, astfel, unui grup de foști membri ai Partidului Conservator). Acuza

---

⁵⁵ Rotschild 1977, 286-287.

⁵⁶ Rotschild 1977, 287.

principală era legată de conduita acestuia în cursul Primului Război Mondial, C. Stere fiind cunoscut pentru demersurile sale publice în scopul alăturării Regatului României, blocului militar al Puterilor Centrale.

Ion Mihalache a insistat totuși ca C. Stere să facă parte din conducerea centrală a viitorului Partid Național Țărănesc, apreciindu-i valoarea intelectuală incontestabilă, precum și marea popularitate de care se bucura în Basarabia⁵⁷. Dar liderii ardeleni au fost de neclintit în refuzul lor de a-l accepta pe Constantin Stere în rândurile Partidului Național Țărănesc.

În aceste condiții, fuziunea s-a amânat, pentru că nici Ion Mihalache nu era dispus să-l sacrifice politic pe C. Stere, pe care-l considera indispensabil partidului său. Interesant e faptul că însuși Constantin Stere fusese unul dintre cei care considerau că o fuziune între Partidul Național Român și Partidul Național Țărănesc era o soluție politică ce se necesita cât mai rapid, având și o contribuție importantă la conceperea primului acord de principiu dintre cele două formațiuni, document politic structurat în zece puncte. Pe de altă parte, Constantin Stere devenise tot mai deranjant datorită personalității sale autoritare și a culturii impresionante, extrem de bine asimilate. Interesele politice s-au dovedit, în cele din urmă, decisive în luarea unei decizii, astfel încât fuziunea dintre cele două partide a devenit efectivă în ziua de 10 octombrie 1926, noul partid fiind denumit Partidul Național Țărănesc. Constantin Stere a fost eliminat politic din noua ecuație, dar actul fuziunii a echivalat cu un eveniment politic intern extrem de important, fie și pentru faptul că se cristaliza un nou partid, cu șanse reale în contrabalansarea ofensivei electorale a Partidului Național Liberal⁵⁸.

Adversarii Partidului Național Țărănesc s-au grăbit să catalogueze formațiunea lui Maniu și Mihalache ca fiind o construcție politică artificială, care ar fi reunit două grupări politice categoric nepregătite pentru performanțe electorale. Astfel, ramura naționalilor ardeleni ar fi fost alcătuită din politicieni străini de actul guvernării, din simplul motiv că activaseră ani la rând exclusiv în opoziție, dobândind astfel reflexe negativiste păgubitoare, în vreme ce ramura țărăniștă ar fi fost reprezentată, în majoritatea cazurilor, din personaje lipsite de orice experiență politică, animate de utopice proiecte, periculoase prin anarhismul și nerealismul lor⁵⁹.

Sub aspect doctrinar, Partidul Național Țărănesc evoluase relativ către dreapta spectrului politic românesc. Se propunea unificarea legislativă a României, reorganizarea justiției militare, reorganizarea și modernizarea armatei, treptata reducere

⁵⁷ *Patria*, 20 noiembrie 1921; *Dimineața*, 9 octombrie 1924; Șeicaru 1963, 64-176.

⁵⁸ *Dezbaterile Adunării Deputaților*, nr. 37, *ședința din 9 martie* 1923, 1042-1043; *Aurora*, 5 martie 1924; Șeicaru 1963, 317-320; Ornea 1991, 351-357.

⁵⁹ Ciupercă 1977, 245-260; Ciupercă 1979, 385-403; Ciupercă 1980, 513-531.

a duratei serviciului militar, fixarea soldei ofițerilor în conformitate cu situația și demnitatea funcției lor.

Regimul juridic al minorităților naționale și al cultelor religioase propus de către național-țărăniști era inspirat din rezoluția adoptată cu ocazia marii adunări naționale de la Alba-Iulia, din 1 decembrie 1918. Era cultivată teza circulației libere a pământurilor rezultate în urma reformei agrare din 1921 „în scopul selecționării naturale a cultivatorilor serioși”. Atragerea capitalului străin era considerată esențială pentru dezvoltarea economiei românești. Ideea socializării industriilor era apreciată doar în măsura în care muncitorimea din România ar fi dobândit o anumită maturizare sub aspectul mentalității, aspect concretizat, în primul rând, prin creșterea productivității activităților sale specifice.

Nu în ultimul rând, național-țărăniștii militau pentru o diminuare a grevelor, în acest sens, în programul partidului, fiind utilizată expresia „conciliere și arbitraj liber-consimțit”⁶⁰.

Fuziunea cu naționalii lui Iuliu Maniu i-a obligat pe țărăniști să renunțe la unele dintre prevederile lor programatice anterioare, pe care Iuliu Maniu le considerase mult prea radicale, prin caracterul lor de clasă accentuat, ceea ce adusesse țărăniștilor (înainte de 1926) unele acuzații de simpatie față de ideile comuniste. Maniu dorea ca Partidul Național Țărănesc să reprezinte o formațiune cu o cât mai largă reprezentativitate națională, care să nu fie niciun moment bănuită de interese subversive sau reflexe anarhice.

Ca o consecință a acestei prevederi, în programul Partidului Național Țărănesc, nu se vor mai regăsi unele propuneri inițiale, precum acordarea dreptului de vot femeilor, desființarea Senatului, organizarea referendumului popular, reorganizarea poliției și jandarmeriei, desființarea tribunalelor excepționale⁶¹.

În schimb, țărăniștii mizau pe o serie de propuneri pe care le considera fundamentale pentru transformarea României într-un stat european modern: eliminarea analfabetismului; dezvoltarea învățământului primar; înființarea de licee și academii cu profil agricol în fiecare dintre provinciile istorice ale României; conceperea unui sistem educațional, în egală măsură practic și rațional; menținerea autonomiei bisericilor (astfel încât să nu fie influențate de către latura negativă a factorului politic); înființarea unui sistem complex de ferme performante (modelele vizate erau, mai cu seamă, cele din Danemarca și Olanda); normalizarea raporturilor dintre muncă și capital; introducerea salariului minim, concomitent cu reglementarea colectivă a contractelor de muncă, prin participarea sindicatelor muncitorești⁶².

---

⁶⁰ Goga 1930, 146.

⁶¹ *Țărănismul*, 21 iunie 1925.

⁶² *Țărănismul*, 28 iunie, 1923; *Aurora*, 13 octombrie 1926.

Pe ansamblu, programul Partidului Național Țărănesc reflecta originile dualiste ale formațiunii, în sensul că, pe lângă accentul pus pe doleanțele țărănimii, se introduseseră o specială preocupare pentru raporturile dintre individ și stat, în sensul respectării drepturilor și personalității tuturor cetățenilor României, conform spiritului Constituției din 1923. Deși fuseseră inițial critici vehemenți ai acesteia, național-țărăniștii se vor dovedi, ulterior, unii dintre cei mai fermi apărători ai acesteia⁶³.

Tema descentralizării se corela cu aceea a conservării identității regiunilor istorice ale României și reprezenta unul dintre principiile care individualizau doctrinara Partidului Național Țărănesc, probând o deschidere în sens european. Național-țărăniștii respingeau ceea ce ei considerau a fi o excesivă centralizare administrativă, care purta amprenta modelului instituțional specific Vechiului Regat, aspect detectat și de către istoricul Joseph Rotschild, care observa în mod plastic că, după 1 decembrie 1918, în anumite privințe, se putea vorbi despre o imagine a unei Românie Mari lărgită, în fapt, prin extinderea Regatului. Doctrina național-țărănistă ambiționa să contribuie la o modificare fundamentală a mentalității românilor, printr-o raportare la ceea ce ideologia partidului numeau „axioma constructivă a naționalității”⁶⁴.

Național-țărăniștii doreau o limitare și o raționalizare efectivă a exceselor de tip individualist, prin impunerea economiei de stat, pe care o interpretau nu într-o manieră rigidă, constrângătoare, ci circumscrisă unui raport de colaborare și avantaj reciproc, cu sursele capitalului străin⁶⁵.

În cadrul dezbaterilor privind rolul ce urma să-i revină în cadrul statului român țărănimii, Partidul Național Țărănesc o considera ca fiind cea mai importantă categorie socială, dar preciza, totodată, că respingea orice exagerare în acest sens, nedorind să se înțeleagă că național-țărăniștii ar fi fost adepții unei exagerate preeminențe a țărănimii. Toate categoriile sociale aveau rolul lor bine individualizat în cadrul eșafodajului statal, iar echilibrul intern era esențial pentru prosperitatea națiunii române.

Sub aspect teoretic, doctrinarii partidului se refereau la o regândire a conceptului de democrație în spațiul realităților românești, considerând că nu se putea vorbi despre principii democratice, decât în măsura în care și țărănimea ar fi fost capacitate în sens civic, dobândind rolul social pe care cu adevărat îl merita.

Doctrina național-țărănistă considera ca fiind inseparabil conceptul naționalismului de acela al democrației, cele două concepte completându-se într-o manieră organică.

Național-țărăniștii vorbeau despre un naționalism luminat, în paradigmă europeană, având drept fundament tema respectării drepturilor minorităților naționale,

---

⁶³ *Aurora*, 13 octombrie 1926.

⁶⁴ Crampton 1994, 112.

⁶⁵ *Programul și statutele Partidului Național Țărănesc*, Șimleul Silvaniei, 1926, 7.

cu condiția ca statul să protejeze în egală măsură și interesele majorității etnicilor români. În opinia doctrinarilor național-țărăniști, tema idealului național nu și-ar fi epuizat actualitatea odată cu actul de la 1 decembrie 1918, atâta timp cât România Mare nu era încă un stat cu adevărat modern, caracterizat printr-o autentică respectare a legilor (atât în forma, cât și în spiritul lor) și în care viața politică să se fi purificat la modul real, într-un sens modern, occidental⁶⁶.

Raporturile dintre majoritate și minoritate în spațiul public ar fi trebuit în mod semnificativ modificate, eliminându-se resentimentele care nu aveau nimic în comun cu maniera democratică de orchestrare a procesului politico-electoral.

Virgil Madgearu condamnase în repetate rânduri excesele de tip extremist (indiferent de coloratura lor ideologică), precum și demonizarea de către majoritate a oricăror tipuri de minorități, referindu-se însă cu precădere la minoritățile naționale din România⁶⁷.

Național-țărăniștii considerau că fundamentul etic al națiunii române era reprezentat de către morala creștină, „cea care cu mândrie a ținut locul în fruntea tuturor doctrinelor morale”⁶⁸. În consecință, României îi era absolut necesară pacea. Ion Mihalache era sensibil la teme precum legalitatea sau armonia națională, nezezitănd să se exprime frecvent în această privință, probând o anumită plasticitate a formulărilor: „Noi avem nevoie de colaborare internă, ca să nu facem din însăși populația țării o dușmană a hotarelor ei. Democrația disciplinată și ordonată este o necesitate firească pentru poporul român”⁶⁹.

Se observa în discursul programatic al Partidului Național Țărănesc o armonizare a principiilor drepturilor omului cu ideea responsabilității etice a individului față de națiunea sa, într-o manieră care excludea orice formulă xenofobă. Referințele cu caracter antisemit erau absente în retorica național-țărăniștilor, iar contenciosul istoric româno-maghiar specific istoriei Transilvaniei era rezumat la cadrele sale instituționale, fiind respins orice scenariu care ar fi prevăzut o persecutare a maghiarimii din Transilvania, de către români. Nu o dată, unii lideri național-țărăniști (originari din Transilvania) au exprimat aprecieri pentru calitățile native ale națiunii maghiare, hărnicia și patriotismul fiind apreciate în mod deosebit de către politicienii români ardeleni⁷⁰.

---

⁶⁶ *Politics and political parties in Roumania*, International Reference Library Publishing Co., London, 1936, 154.

⁶⁷ Madgearu 1936b, 9.

⁶⁸ *România și revizuirea tratatelor – Discursurile d-lor Iuliu Maniu și I. C. Brătianu în ședința Adunării Deputaților din 4 aprilie 1934. Răspunsul d-lui Titulescu, Ministrul Afacerilor străine*, București, 1934, 12.

⁶⁹ Mihalache 1925b, 29.

⁷⁰ Mihalache 1936, 10.

Toleranța față de adepții altor opinii era și ea inclusă în conținutul doctrinei Partidului Național Țărănesc, fiind echivalată cu însuși spiritul democrației. Totodată, național-țărăniștii respingeau atât ideile care s-ar fi dovedit ostile integrității teritoriale a României, cât și orice formulă ideologică de esență extremistă⁷¹.

Ideea cooperăției (promovată pe scară largă de către Partidul Național Țărănesc) trebuie interpretată într-un sens cât se poate de larg, nu numai din perspectiva discursului antiliberal, ci și ca ilustrarea unei formule economice a libertății și a emancipării progresive, atât a țăranimii, cât și a clasei de mijloc românești în ultimă instanță, de sub dominația „monopolului plutocratic”⁷².

Perioada 1926-1928 a fost una tensionată sub aspect politic, Partidul Național Țărănesc angajându-se cu toată energia în lupta pentru anihilarea dominației politice a Partidului Național Liberal și a grupărilor aliate acestuia. Național-țărăniștii coagulară în jurul lor mai multe segmente ale societății românești dezamăgite de contraperformanțele anterioarelor guvernări. Propaganda național-țărăniștilor a devenit extrem de activă și persuasivă, nelipsind multele accente populiste, ce invocau în mod frecvent voința inflexibilă a națiunii. Sentimentul dominant era acela că Partidul Național Țărănesc monopolizase majoritatea opiniei publice, apelând la presiunea străzii cu o eficacitate din ce în ce mai mare. Primul test electoral la care național-țărăniștii s-au prezentat a fost reprezentat de alegerile parlamentare din chiar anul înființării partidului (1926), unde, în noua formulă, procentul obținut a fost de 27,73%, rezultat considerat relativ bun. Un an mai târziu au fost organizate noi alegeri parlamentare, Partidul Național Țărănesc, înregistrând un rezultat mai slab, dar totuși onorabil: 22,09%.

Cronica instabilitate guvernamentală specifică contextului politic românesc al perioadei a condus în chip inevitabil la un nou rând de alegeri parlamentare, organizate în cursul anului 1928. Atmosfera generală era extrem de apăsătoare, nervozitatea colectivă amplificându-se, iar accentele radicale fiind predominante la majoritatea partidelor aflate în competiție. Național-țărăniștii s-au mobilizat exemplar, favorizați fiind și de sentimentul general, în conformitate cu care ei ar fi reprezentat, în acel moment, unica alternativă la Partidul Național Liberal, a cărui cotă de simpatie populară se erodase drastic. Electoratul românesc avea așteptări uriașe din partea partidului lui Maniu și Mihalache, impresionat fiind și de retorica extrem de energică a formațiunii național-țărăniste, care se prezenta ca o grupare de oameni impecabili sub aspectul moralității, animați de dorința de a reforma din temelii societatea românească. Capacitatea organizatorică a partidului de a mobiliza mase importante de oameni a reprezentat unul dintre atuurile importante ale național-țărăniștilor. În cele din urmă,

---

⁷¹ Mihalache 1936, 9.

⁷² Călinescu 1933, 65; *Dreptatea*, 23 februarie 1933; Gafencu 1934, *passim*; Gafencu 1991, 328-331.

rezultatul alegerilor a ilustrat o realitate indubitabilă: popularitatea de care se bucura în acel moment Partidul Național-Țărănesc în România era una considerabilă. 77,76% dintre voturile valabil exprimate au fost în favoarea național-țărăniștilor, cea mai categorică victorie electorală obținută de un partid politic în întreaga perioadă interbelică românească.

Un observator politic al vremii opina că „promisiunile de revizuire și lărgire a împroprietăririi au atras o mare parte din voturile micilor agricultori spre Partidul Național Țărănesc”.

Național-țărăniștii nu au fost votați însă doar de agricultori, ci de reprezentanți ai tuturor categoriilor sociale. Se aprecia că „în anul 1928 era un adevărat act de curaj pentru cineva să afișeze opinii politice de altă nuanță, iar oratorii celorlalte partide vorbeau în zadar, unei mase ce nu mai avea decât o dorință: să voteze pe național-țărăniști”⁷³.

În perioadele în care s-a aflat la guvernarea României (noiembrie 1928-aprilie 1931, respectiv iunie 1932-noiembrie 1933), Partidul Național-Țărănesc a acordat o atenție specială temei autonomiilor și a responsabilităților financiare. Rolul executivului (în ceea ce privește minele, cooperăția și industria publică) urma să fie redus, ambele măsuri rezumându-se la patronajul unor dispoziții în cadrul administrației. Pe de altă parte, s-a recurs la forță în limitarea actelor de nemulțumire socială.

Se preconizase abolirea datoriilor agricultorilor, asigurarea unor asistențe cât mai substanțiale sistemului cooperatist și creditarea cooperativelor și a rețelei de bănci existente în mediul rural.

Strategia economică propusă de național-țărăniști era fundamentată pe necesitatea achitării împrumuturilor externe, prin intermediul intensificării exporturilor agrare. Era o viziune care păcătuia printr-o evidentă lipsă de realism, în condițiile în care cererile de produse brute pe piețele comerciale erau în scădere.

Administrația național-țărănistă s-a caracterizat printr-o structură birocratică suficient de stufoasă, astfel încât se putea vorbi, la un moment dat, despre o adevărată armată de activiști ai partidului, prezenți în toate sectoarele economiei românești, adesea neavând însă competențele reclamate de către pozițiile pe care le dețineau⁷⁴.

Un alt aspect care a contribuit la uzura imaginii Partidului Național Țărănesc l-a reprezentat adversitatea dintre gruparea transilvăneană a formațiunii și aceea regășeană, existând numeroase asperități în colaborarea dintre reprezentanții acestora, efectele unei asemenea stări de spirit difuzându-se la nivelul tuturor filialelor din țară ale partidului⁷⁵.

---

⁷³ ANIC, Dosar nr. 1/1931, f. 30; *Politics and political parties in Roumania*, International Reference Library Publishing Co., London, 1936, 53-57; Ciupercă 1994, 210-273; Scurtu 1995, 43-50.

⁷⁴ Crampton 1994, 113.

⁷⁵ Crampton 1994, 113.

Realizările guvernărilor național-țărăniste nu pot fi însă negate decât de către cei rău intenționați. Amintim doar câteva: Legea contractelor de muncă (5 aprilie 1929); Legea pentru reglementarea circulației pământurilor dobândite prin legile de împrumut (20 august 1929); Legea pentru organizarea creditului funciar rural și a creditului agricol (20 august 1929); Legea pentru organizarea Camerelor de Agricultură (1 iulie 1930); Legea pentru valorificarea produselor agricole (8 aprilie 1931); Legea pentru asanarea datoriilor agricole (19 aprilie 1932)⁷⁶.

Primul ministru Iuliu Maniu afirma că România nu va putea deveni un stat cu adevărat prosper câtă vreme cetățenii săi n-ar fi conștientizat importanța conceptului de democrație. Cenzura a fost abolită, iar legislația de inspirație militară (încă în aplicare în anumite zone ale României) a fost desființată. Manifestările de tip antisemit au fost drastic limitate, în paralel cu creșterea oportunităților educaționale. Național-țărăniștii doreau să elimine orice accente xenofobe din discursul public⁷⁷.

Opinia publică luase act cu satisfacție de faptul că în primele luni de la accederea Partidului Național Țărănesc la guvernarea țării, salariile și pensiile erau plătite cu regularitate, regiile și casele autonome își derulau activitățile în mod normal, iar modificările aduse legii conversiunii, au satisfăcut atât pe creditorii, cât și pe debitorii⁷⁸.

În 1933, național-țărăniștii au inițiat măsuri importante în sprijinul agricultorilor, prin ridicarea prețului cerealelor, nu pe baza primei de zece mii de lei pe vagon (precum preconizase guvernul condus de Nicolae Iorga), ci prin convenții încheiate cu statele importatoare⁷⁹.

Se asigura astfel, un deșeu la prețuri convenabile cerealelor din România, iar executivul pusese la dispoziția micilor proprietari, sume de bani (în baza unei recipise care arăta cât producea fiecare), astfel încât se asigura o reală protecție a acestora, nemaifiind la dispoziția diverșilor samsari. Se puteau obține chiar unele avansuri de la Banca Națională a României, dintr-un fond special.

De amintit măsura privind suspendarea transferului pentru cuponul datoriei externe, național-țărăniștii constatând că toate statele fac restricții la comerțul devizelor. În consecință, s-a decis să nu se mai plătească rata în devize, ci doar în lei românești, pe care nu i-au mai trimis creditorilor externi, pentru a nu genera scăderea leului pe piețele străine, ci i-au depus la Banca Națională a României.

În intervențiile lor publice, național-țărăniștii criticau vehement administrațiile anterioare orchestrate de către Partidul Național Liberal, dar argumentele la care recurgeau erau adesea inconsistente, iar retorica păcătuia frecvent prin exagerări, în

⁷⁶ Rotschild 1977, 294; Crampton 1994, 114.

⁷⁷ Crampton 1994, 115.

⁷⁸ Bold 1987.

⁷⁹ *Dreptatea*, 6 iulie 1931; *Dreptatea*, 13 iulie 1931; *Dreptatea*, 20 iulie 1931; *Dreptatea*, 3 septembrie 1931; Langsam 1943, 603.

sensul că adversarilor politici liberali nu li se recunoștea niciun fel de realizare. Propaganda național-țărăniștilor cultiva obsesiv imaginea liberalismului agresiv, ruinător pentru România, prin politicianismul steril ce l-ar fi caracterizat.

Dorind să evidențieze compatibilitatea doctrinei național-țărăniște cu interesele fundamentale ale românismului, național-țărăniștii au oferit o serie de argumente concrete, referitoare la diferite sfere ale societății românești. Celor care continuau să-i acuze de absență a adevăratului sentiment național, le replicau afirmând că Partidul Național Țărănesc interpreta conceptul de naționalism ca pe o potențare etică și constructivă a patriotismului (înțeles ca factor național), maniera de abordare a diferitelor chestiuni respingând orice tip de exagerare⁸⁰.

Ion Mihalache declara că România n-ar fi trebuit să se mulțumească doar cu statutul de importantă exportatoare de produse agro-alimentare, ci să aspire a deveni un model al productivității industriale, iar nu în ultimul rând – un factor de îmbogățire a culturii europene⁸¹.

La rândul său, E. Tatu, declara: „Între două culturi – Orient sau Occident, trebuie să avem capacitatea de a ne impune specificul nostru în chip competitiv, printr-o muncă organizată și temeinică”⁸².

Național-țărăniștii criticau frecvent tendințele autarhice, naționalismul metamorfozat în șovinism îngust, atitudinea de a privi minoritățile naționale ca potențiali dușmani ai statului român. Principiul toleranței și al democrației era condiționat de respectarea legilor statului român de către toți cetățenii săi⁸³.

Accentele anticomuniste erau numeroase în discursul național-țărănist, în acest sens, oficiosul partidului („Dreptatea”), inserând frecvent informații din Uniunea Sovietică, referitoare la planurile acestei țări de a-și extinde influența la nivel regional și internațional, diferite episoade referitoare la teroarea regimului bolșevic, numeroasele procese derulate împotriva adversarilor regimului comunist, atmosfera generală caracterizată prin suspiciune.

Erau absente, însă, orice conotații xenofobe. Național-țărăniștii au dezavuat constant reînarmarea Germaniei și Italiei, respingând și legionarismul, pe care-l considerau o variantă caricaturală a naționalismului⁸⁴.

Exponent real al democrației parlamentare, Partidul Național Țărănesc se va menține în zona de centru-dreapta a eșichierului politic din România, păstrându-și totodată și componenta originară, de stânga, specifică țărănismului.

---

⁸⁰ *Dreptatea*, 15 iulie 1931.

⁸¹ *Dreptatea*, 15 iulie 1931.

⁸² *Dreptatea*, 17 iulie 1931.

⁸³ *Dreptatea*, 17 iulie 1931.

⁸⁴ *Dreptatea*, 29 iulie 1931.

Referindu-se la tipologia statului în viziunea doctrinei național-țăraniste, Ernest Ene preciza că acesta nu va avea caracteristicile utopiilor sămănătoriste, ci va purta amprenta unui „realism aplicat”, în vreme ce contactele cu lumea muncitorească urmau a fi intensificate⁸⁵.

În 1932, Iuliu Maniu vorbea despre inițierea unui control sever al averii fiecărui fost ministru sau funcționar, deși mulți acuzau Partidul Național Țărănesc de o anumită tolerare a actelor de corupție, în perioada primei sale guvernări. În replică, partizanii național-țăranistilor precizau că acest partid ar fi impus în viața politică din România idealul legalității și al democrației. Unele evenimente, precum mișcările greviste din Valea Jiului și București (1929, 1933) sau congresul invalizilor și văduvelor de război (1930), reprimare cu duritate de către aparatul administrativ controlat de către Partidul Național Țărănesc, au erodat însă, în mod serios, imaginea și credibilitatea formațiunii. Totodată, prezența în funcții administrative importante (cu deosebire în Transilvania) a greco-catolicilor, a creat impresia unui separatism, clerul superior ortodox protestând, nu o dată, un moment tensionat reprezentându-l actul semnării Concordatului cu Vaticanul din anul 1929, de către guvernul României⁸⁶.

Începând cu anul 1932, România resimțea deja efectele crizei economice mondiale, iar unele măsuri inițiate de către guvernanți s-au dovedit nepopulare (desființarea unor școli normale, de meserii, de comerț). Se crease, la un moment dat, senzația unei favorizări a minorităților naționale (în special, a celei maghiare din Transilvania), poate și pentru faptul că funcționarilor de etnie maghiară, care au refuzat să presteze jurământ de fidelitate față de statul român, li s-au plătit o vreme, integral, salariile.

Prin această măsură, național-țăranistii doreau să le ofere o adevărată lecție de civism minoritarilor maghiari, însă majoritatea românească a receptat gestul ca fiind unul ofensator la adresa ei⁸⁷.

S-au auzit multe acuzații de antiromânism la adresa conducerii Partidului Național Țărănesc, în paralel cu alte voci ostile acestei formațiuni politice, incapabile să vadă în doctrina național-țăranistă altceva decât o ideologie care ar fi justificat metamorfozarea statului român într-o simplă colonie agricolă a statelor europene avansate.

În replică, teoreticienii partidului precizau că statul țărănesc nu poate fi confundat cu primatul agricol, întrucât el e doar o premisă, în vreme ce primatul agricol reprezintă o condiție.

Național-țăranistii ofereau frecvent exemplele sistemului economic cooperatist din Danemarca și Olanda („state țărănești” – după expresia doctinarilor

---

⁸⁵ *Dreptatea*, 13 noiembrie 1932.

⁸⁶ *Dreptatea*, 1 decembrie 1932.

⁸⁷ *Dreptatea*, 7 iulie 1932.

partidului), considerând că economia agrară românească avea, în acest sens, modele de referință remarcabile.

Nicolae Ghiulea făcea un fel de schiță a ceea ce urma să devină România viitorului, structurată în conformitate cu principiile doctrine național-țărăniști: „Viața nu s-ar dezvolta într-un singur centru – capitala țării, ci în întreaga țară. Justiția ar fi fost simplificată, armata – bine dotată tehnic, iar esența organizării românești – cooperarea – ar fi încurajat agricultura, industria fiind complementară acesteia”⁸⁸.

Un adevărat corolar al acestui proiect de organizare statală ar fi fost (în viziunea doctriinarilor național-țărăniști) naționalismul constructiv, concretizat prin expresia „civilizarea și culturalizarea țărănimii”⁸⁹.

Experiența celor două guvernări ale Partidului Național Țărănesc a probat că marile așteptări ale electoratului românesc față de această formațiune politică nu s-au împlinit decât parțial. Explicațiile de natură economică sunt principalele argumente ale acestui semi-eșec. În 1935, partidul și-a elaborat un nou program, în conținutul căruia ponderea principiilor de stânga va crește substanțial. Printre acestea: desființarea Senatului, etatizarea industriilor de înzestrare tehnică a agriculturii, de armament, a minelor, de cărbuni, de gaz metan⁹⁰.

În cadrul discursului național-țărănist a fost introdusă în anii '30 și tema „românizării” vieții economice, propunându-se în acest scop favorizarea acumulării de capital autohton prin promovarea agriculturii, considerată a fi unica ramură cu adevărat națională de producție a României. În același sens, erau de reținut: drenarea capitalurilor autohtone prin intermediul cooperăției și a caselor de economii spre activitățile productive; reorganizarea creditului pentru a fi pus la dispoziția producătorilor autohtoni; un surplus de credite ieftine; deschiderea de debușeuri pentru plasarea elementelor tehnice românești, prin inițierea de lucrări publice și întemeierea de noi întreprinderi private, semipublice și publice⁹¹.

Sub aspect ideologic, programul din 1935 amplifică în mod evident componenta națională, în paralel cu readucerea în prim-plan a unor concepte etatiste.

Partidul Național Țărănesc a reprezentat o autentică încarnare a unei Stângi democratice burgheze, care interpreta ideea națională românească în sensul unei consolidări a drepturilor individului, pe fondul respectării intereselor statului român.

A săvârșit erori, a generat și nemulțumiri sociale, dar fundamental a fost perceput drept un partid democratic și național. În 1946 își recâștigase popularitatea, aceasta fiind comparabilă în linii mari, cu aceea atinsă în anul 1928.

---

⁸⁸ Ghiulea 1935, 16.

⁸⁹ Ghiulea 1935, 19.

⁹⁰ Ghiulea 1935, 167.

⁹¹ *Programul Partidului Național Țărănesc*, București, 1935, *passim*; Serdici 1935, 4; Madgearu 1936c, 18-19; Iorga 1984, 394-396.

THE AGRARIAN PARTY DOCTRINE IN ROMANIA.

CONTEXT, POLITICAL ACTORS, DEBATES

(ABSTRACT)

The article aims to review the specificity of the Peasant doctrine, both from the perspective of ideology as such and from the factual aspect of its concretization in the political formulas known during the Romanian interwar period (the Peasant Party and the National-Peasant Party, in particular). This background emphasizes the debates of ideas and the ways in which the different local political actors (who were directly or tangentially involved in the activity of the Romanian political formations declared as peasants or national-peasants), conceived models of action and reaction (in a pragmatic-electoral sense), or of Romania's economic and social evolution. Irrespective of its ideological variations, as well as of the practical forms of concretization, the peasant doctrine belonged (undeniably) to the spectrum of parliamentary democracy.

Bibliografie

- Bold 1987, E. Bold, *Consolidarea unității statale românești. Măsurile legislative, economice, politice, sociale*, Editura Junimea, Iași, 1987.
- Călinescu 1933, A. Călinescu, *Discursuri parlamentare. 1926-1933*, București, 1933.
- Ciupercă 1977, I. Ciupercă, *Formarea Partidului Național Țărănesc (I)*, în: AIIAI, XIV, 1977, 245-260.
- Ciupercă 1979, I. Ciupercă, *Formarea Partidului Național Țărănesc (II)*, în: AIIAI, XVI, 1979, 385-403.
- Ciupercă 1980, I. Ciupercă, *Formarea Partidului Național Țărănesc (III)*, în: AIIAI, XVII, 1980, 513-531.
- Ciupercă 1994, I. Ciupercă, *Opoziție și Putere în România anilor 1922-1928*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 1994.
- Coposu 1996a, C. Coposu, *Mărturisiri. În dialog cu Vartan Arachelian*, Editura Humanitas, București, 1996.
- Coposu 1996b, C. Coposu, *Confesiuni. Dialoguri cu Doina Alexandru*, Editura Anastasia, București, 1996.
- Costian 1933, M. I. Costian, *Regele Carol al-II-lea și Partidele Politice*, Tipografia Lupta, București, 1933.
- Crampton 1994, R. J. Crampton, *Eastern Europe in the Twentieth Century*, Routledge, London and New York, 1994.
- Diaconescu, Țepelea 1993, I. Diaconescu, G. Țepelea (coord.), *Ion Mihalache în fața istoriei*, Editura Gândirea Românească, București, 1993.

- Drăghicescu 1922, D. Drăghicescu, *Partidele politice și clasele sociale*, București, 1922.
- Dumont-Wilden 1945, L. Dumont-Wilden, *L'évolution de l'esprit européen*, Flammarion, Paris, 1945.
- Gafencu 1934, G. Gafencu, *Ideea de ordine*, București, 1934.
- Gafencu 1991, G. Gafencu, *Însemnări politice*, Editura Humanitas, București, 1991.
- Gathorne-Hardy 1946, G. M. Gathorne-Hardy, *Histoire des évènements internationaux de 1920 à 1933*, Presses universitaires de France, Paris, 1946.
- Ghiață 1938, P. Ghiață, *Oameni și fapte*, Editura Ideia, București, 1938.
- Ghiulea 1926, N. Ghiulea, *Asociațiile țărăniște*, f. ed., București, 1926.
- Ghiulea 1935, N. Ghiulea, *Organizarea statului. Mijloace și metode noi*, Tipografia „Lupta”, București, 1935.
- Goga 1915, O. Goga, *Strigăte în pustiu*, București, 1915.
- Goga 1930, O. Goga, ... *Acceași luptă Budapesta-București*, București, 1930.
- Ionescu-Sisești 1925, G. Ionescu-Sisești, *Problema agrară și producțiunea*, Cartea Românească, București, 1925.
- Iorga 1939, N. Iorga, *Istoria românilor*, vol. IX. *Întregitorii*, București, 1939.
- Iorga 1984, N. Iorga, *O viață de om așa cum a fost*, Editura Minerva, București, 1984.
- Langsam 1943, W. Langsam, *The World since 1918*, New York, 1943.
- Lovinescu 1925, E. Lovinescu, *Istoria civilizației române moderne*, vol. II, Editura Ancora, București, 1925.
- Madgearu 1923, V. Madgearu, *Doctrina țărănișă*, Editura Cultura Națională, București, 1923.
- Madgearu 1935, V. Madgearu, *Drumul echilibrului financiar. Probleme actuale ale economiei românești*, Atelierele „Adevărul”, București, 1935.
- Madgearu 1936a, V. Madgearu, *Agrarianism, capitalism, imperialism?*, Editura Economistul, București, 1936.
- Madgearu 1936b, V. Madgearu, *Îndemnuri pentru tineret*, București, 1936.
- Madgearu 1936c, V. Madgearu, *Misiunea Partidului Național Țărănesc*, București, 1936.
- Madgearu 1937, V. Madgearu, *Curs de economie și politică agrară*, ed. I. C. Vasilescu, București, 1937.
- Madgearu 1940, V. Madgearu, *Evoluția economiei românești după războiul mondial*, Independența Economică, București, 1940.
- Maniu 1921, I. Maniu, *Ardealul în timpul războiului. Pagini istorice*, Cluj, 1921.
- Manoilescu 1993, M. Manoilescu, *Tragica predestinare a geniului moldovenesc*, Editura Moldova, Iași, 1993.
- Mantas 1933, N. Mantas, *Iuliu Maniu*, București, 1933.

- Markham 1996, R. H. Markham, *România sub jugul sovietic*, Fundația Academia Civică, București, 1996.
- Matheescu 1937, N. N. Matheescu, *Țărănismul și clasa de mijloc*, București, 1937.
- Mihalache 1925a, I. Mihalache, *Noul regim agrar*, f. ed., București, 1925.
- Mihalache 1925b, I. Mihalache, *Alegerile eparhiale. Discursuri rostite în ședința Camerei Deputaților din 10 decembrie 1925*, București, 1925.
- Mihalache 1933, I. Mihalache, *Adâncind brazda*, București, 1933.
- Mihalache 1936, I. Mihalache, *10 ani de la Fuziunea Partidelor Național și Țărănesc (18 octombrie 1926-18 octombrie 1936)*, București, 1936.
- Morărescu 1923, Șt. Morărescu, *Partidul Țărănesc ca factor de ordine și progres*, București, 1923.
- Mușat, Ardeleanu 1976, M. Mușat, I. Ardeleanu, *Viața politică în România. 1918-1921*, Editura Științifică, București, 1976.
- Nedelea 1993, M. Nedelea, *Prim-miniștrii României Mari*, Casa de Editură și Presă Viața Românească, București, 1993.
- Ornea 1969, Z. Ornea, *Țărănismul. Studiu sociologic*, Editura Politică, București, 1969.
- Ornea 1972, Z. Ornea, *Poporanismul*, Editura Minerva, București, 1972.
- Ornea 1989, Z. Ornea, *Viața lui C. Stere*, vol. I, Editura Cartea Românească, București, 1989.
- Ornea 1991, Z. Ornea, *Viața lui C. Stere*, vol. II, Editura Cartea Românească, București, 1991.
- Păcurariu 1979, Dim. Păcurariu (coord), *Dicționar de literatură română. Scriitori, Reviste, Curente*, Editura Univers, București, 1979.
- Popa 1977, M. Popa, *Dicționar de literatură română contemporană*, Editura Albatros, București, 1977.
- Ralea 1943, M. Ralea, *Între două lumi*, Editura Cartea Românească, București, 1943.
- Renouvin 1937, P. Renouvin, *Histoire des Relations Internationales. Les Crises du XXe siècle. I. De 1914 à 1929*, Hachette, Paris, 1937.
- Rotschild 1977, J. Rotschild, *East Central Europe between the two World Wars*, vol. IX, Seattle and London, 1977.
- Rusu-Abrudeanu 1930, I. Rusu-Abrudeanu, *Păcatele Ardealului față de Sufletul Vechiului Regat. Fapte, Documente și facsimile*, Editura Cartea Românească, București, 1930.
- Scurtu 1975, I. Scurtu, *Din viața politică a României. Întemeierea și activitatea Partidului Țărănesc. 1918-1926*, Editura Litera, București, 1975.
- Scurtu 1995, I. Scurtu, *Iuliu Maniu*, Editura Enciclopedică, București, 1995.
- Serdici 1935, V. Serdici, *Două conferințe: În jurul statului țăărănesc și Regimul nostru industrial de azi – cauza ruinei comerțului exterior*, București, 1935.
- Smîntînescu 1933, D. Smîntînescu, *Mișcarea sămănătoristă*, f. ed., 1933, București.
- Stere 1923, C. Stere, *Judecat și condamnat de el însuși*, Tipografia Lumina Moldovei, Iași, 1923.

- Stere 1930, C. Stere, *Documentări și lămuriri politice. Preludii: PNȚ și cazul „Stere”*, Atelierele „Adevărul”, București, 1930.
- Stere 1921, C. Stere, *Un caz de conștiință. Cuvântări rostite în ședința Adunării Deputaților din 4, 5 și 9 martie 1921, asupra validării alegerii din județul Soroca*, București, 1921.
- Sternberg 1956, F. Sternberg, *Le Conflit du siècle – Capitalisme et socialisme a l'épreuve de l'histoire*, Seuil, Paris, 1956.
- Stoica 1932, S. Stoica, *Iuliu Maniu*, Institutul de Arte Grafice Tipografia Mayer, Cluj, 1932.
- Suciu 1926, P. P. Suciu, *Pentru țărănișm*, Atelierele Grafice, București, 1926.
- Șandru 1975, D. Șandru, *Reforma agrară din 1921 în România*, Editura Academiei RSR, București, 1975.
- Șeicaru 1963, P. Șeicaru, *Istoria Partidelor Național, Țărănișt și Național-Țărănișt*, Editura Carpații, Madrid, 1963.
- Totu 1946, I. Totu, *Figuri reprezentative. Iuliu Maniu*, Tipografia Ideea, București, 1946.
- Veiga 1993, F. Veiga, *Istoria Gărzii de Fier. 1919-1941. Mistica ultranaționalismului*, Editura Humanitas, București, 1993.
- Zane 1934, Gh. Zane, *Țărănișmul și organizarea statului român, în: Pentru biruința țărănișmului. Contribuțiile cercului de studii al Partidului Național-Țărănișc din Iași, la revizuirea programului cu o introducere de Prof. N. Costăchescu*, Tipografia „Brawo”, Iași, 1934, 15-38.
- Zeletin 1925, Șt. Zeletin, *Burgezia română, originea și rolul ei istoric*, Editura Cultura Națională, București, 1925.